

גיליון

נאמני תורה ועבודה - תנועה דתית ציונית

גיליון - טבת תשנ"ג מחיר: 4 ש"ח

על דרך הביניים:
"משלו משל, למה הדבר
דומה? לאיסטרטיא (רחוב),
שהיא עוברת בין שתי
דרכים, אחת של אור ואחת
של שלג; אם מהלך כנגד
האור - הרי נכווה באור,
ואם מהלך כנגד השלג -
הרי הוא לוקה בצינה.
כיצד יעשה? ילך בינתיים
ויזהר בעצמו, שלא יכוה
באור ושלא ילקה בצינה."

אבות דרבי נתן, פרק כ"ח

עמ' 7

עימות יהודה ברט - יעקב חסדאי

להשאר מעטים וצודקים?

עמ' 14

חוגי מחשבה

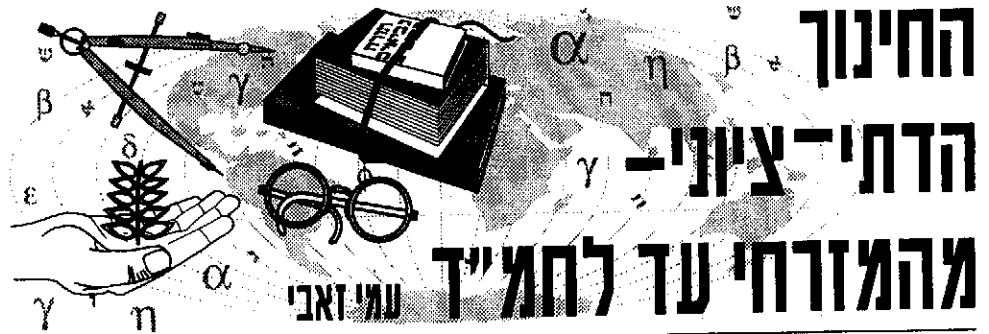
"ציונות דתית" - יש דבר כזה?!

עמ' 23

ראיון צבי ארליך

יגאל ביבי: שגינו כשתקפנו את אלונני

גליון זה מוקדש לזכרו של פרופ' אברהם נוריאל ז"ל
נאמן תורה ועבודה

האם טעינו במהלך ישום עקרונות תורה עם דרך ארץ לחיי היוס-יום? ד"ר עמי זאבי, מנכ"ל רשת המוסדות החינוכיים אמית, שוטח את ההשתלשלות ההיסטורית של החינוך הדתי-ציוני במאה השנים האחרונות, בדברים שנשא לרגל קבלת פרס משרד החינוך ע"ש יעקב אגרסט ז"ל לשנת תשנ"ג. רגשות האשם שאנו חשים כלפי דרך האמצע בה בחרנו - טוען ד"ר זאבי בקטעים מדבריו המובאים להלן - גררו את הסטייה שסטינו מהציונות הדתית המקורית, והם גם מובילים להתקפות בימים אלה על הציבור הדתי-ציוני.

מאה שנה של הליכה בדרך האמצע, של נסיון להיות ראש גשר בין דתיים לחילוניים, לא הביאונו עדיין אל המנוחה ואל הנחלה. אנו, הציונים הדתיים - הרואים עצמנו מחויבים, ככל יהודי אחר, לתרום חלקנו לבנינה של ארץ ישראל אז ומדינת ישראל כיום - היינו ונשארו המותקפים והמושמצים על ידי שני

מן הידועות והמפורסמות שלידתה של הציונות הדתית במחלוקת שלא קתה עד ימינו אלה. כידוע, לקראת סוף המאה הי"ט קמו והתפתחו הרעיון הלאומי היהודי והתנועה הציונית מיסודו של הרצל. היהדות האורתודוכסית באותה תקופה לא יכלה לעמוד מנגד, ושלא להביע עמדתה לאור התערורות זו בחיי העם היהודי.

מאה שנה של הליכה בדרך האמצע, של נסיון להיות ראש גשר בין דתיים לחילוניים, לא הביאונו עדיין אל המנוחה ואל הנחלה.

הצדדים, החרדי וחילוני כאחד. המציאות של נסיון הליכה בדרך האמצע, של הרצון להתפשר ולמצוא את המשותף והשווה, קשה שבעתיים להסבר מן הדרך הברורה והחד-משמעית.

דרך חדשה ומיוחדת זו בעולמה של יהדות מתחדשת, הצריכה כלים מתאימים כדי להנחיל את עקרונותיה וערכיה לדורות הבאים.

כאן למעשה החל הקרע בין גישות שונות: זו של רבנים השוללים לחלוטין את רעיון התחיה הציונית, בהיותו נוגד את עקרון ג' השבועות בהן השביע הקב"ה את ישראל שלא לדחוק את חקץ ולא לזרז את הגאולה אלא להמתין לביאת המשיח, ולעומתם תומכי הרעיון הציוני המתחדש.

מכאן החלה להתגלגל לה יריבות עד כדי שנאה, בין היהדות החרדית לפלגיה, ובין אותו פלג ביהדות האורתודוכסית שהחליט, בתנאים מסוימים, להצטרף לתנועה הציונית החילונית מיסודו של הרצל, תוך יצירת הסינתזה של השתתת חזון הציונות על בסיס ההלכה הדתית. דבר זה הביא למחלוקת קשה לא פחות עם היהדות החילונית, שגם את עקבותיה ניתן לחוש עד עצם היום הזה.

לכן, כבר בראשית דרכה, החליטה התנועה הציונית הדתית לחקים לה זרם חינוך משלה, הלוא הוא זרם המזרחי, כדי שתפיסתה הדתית המתחדשת והמיוחדת, ששורשיה בחלכה המותאמת למציאות המתחדשת - תונחל לדורות הבאים ולכל

כבר הרב ריינס, מייסדה של התנועה הציונית-דתית, המזרחי, הכניס לתכנית הלימודים של ישיבתו גם לימודים כלליים ולא עלתה בידו, בשל התנגדות הקנאים שבעטים נסגרה הישיבה.

מי שמאמין בדרכה או רוצה להצטרף אליה. כך תוכל אידיאולוגיה דתית-ציונית חדשה זו לבסס את השקפת המתחנכים והמצטרפים בנכונותה הדתית והלאומית על בסיס התורה והחלכה, ותאפשר להם לעמוד כנגד כל המתריסים מימין ומשמאל.

אחד היסודות מעוררי המחלוקת של דרך חינוך זו, שהכניס מהפך בדרך החינוך שהיתה מקובלת במערכת הישיבתית דאז, היה הכנסתם של לימודים כלליים לצד לימודי הגמרא, בבחינת שילוב תורה עם דרך ארץ.

כבר הרב ריינס, מייסדה של התנועה הציונית-דתית, המזרחי, הכניס לתכנית הלימודים של ישיבתו גם לימודים כלליים ולא עלתה בידו, בשל התנגדות הקנאים שבעטים נסגרה הישיבה.

הגדיל לעשות הרב מוחליבר שחי באותה תקופה וזכה לפרסום כאחד המנהיגים הראשונים של הציונות-הדתית, כשביסס את שיטתו החינוכית על רפורמה בחינוך היהודי של שילוב תורה עם דרך ארץ, כך שלצד לימודי התורה יוקנו למתחנכים גם לימודים בתחומי הפרנסה ודרכיה בשני תחומים:

- א. פועל כפיים, דהיינו מלאכה.
- ב. חכמת לב, כלומר מקצועות המבוססים על השכלה ומדע.

הרב מוחליבר שלל באופן מוחלט את הביסוס הקרייריסטי של השתקעות בלימוד התורה בלבד. את דעתו הסמיך בין השאר על מאמרו של הלל בפרקי אבות "ודאשתמש בתגא חלף", ועל עדותו הידועה של האמורא אביי, בברכות (דף ל"ה ע"ב): "חרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם", המציגה את שיטתו של רבי שמעון בר יוחאי, שעל ישראל לעסוק בתורה בלבד ולא בתריש ובקציר, היינו עבודת כפיים - כבלתי מציאותית ובלתי מתאימה לרבים.

כדאי אולי להזכיר כאן גם את תפיסתו החינוכית של ר' שמשון רפאל הירש, שהיוותה מאוחר יותר בסיס לתכנית לימודים של רשת בתי ספר לבנים ולבנות בארץ, ברוח של תורה עם דרך ארץ. בגילוי הדעת על אספת בראונשוויג הוא אומר: "ובתי לימוד למלמדי בני ישראל תורה ודרך ארץ, אשר בהשגת שניהם כאחד תעלה ארוכה לכל מכותינו...". כך הקים זרם המזרחי שהלך והתפתח בארץ את רשת בתי הספר שלו, החל מבית ספר תחכמוני ביפו, בשנת 1908, דרך בתי הספר לבנים ולבנות ברוח תורה עם דרך ארץ, ועד לקבלת אוטונומיה חינוכית

מחזקים זאת המאורעות של השבועות האחרונים, בהם יצא מי שכיהן כרבה הראשי הספרדי של מדינת ישראל נגד החמ"ד ונגד תנועת הנוער בני עקיבא בהגדרות בוטות וחריופות.

ומנהלית, שקבלה את אישורה בשנת 1933 על ידי מוסדות הועד הלאומי.

תכנית הלימודים בזרם המזרחי (שמנה אז - כהיום) - כ-25 ממערכת החינוך של הועד הלאומי, ניסתה לענות על שלוש מטרות חינוכיות מיוחדות לזרם זה, כדלהלן:

- א. חינוך דתי מסורתי של עם ישראל, שבו יקלטו הילדים את כל ערכי הדת היהודית כבסיס

לחברה הישראלית ולמדינת ישראל בכל שטח משטחי פעילותה.

אך כאז כן עתה, ההתנגדות לדרך אמצע דתית מיוחדת זו, קיימת ואף חולקת וגוברת, הן מצד היהדות החרדית, ולמרבח הפלא אף מצד היהדות החילונית, איתח אנו נושאים בעול בכל הקשור לחיזוקה וקיומה של המדינה.

מחזקים זאת המאורעות של השבועות האחרונים, בהם יצא מי שכהן כרבה הראשי הספרדי של מדינת ישראל נגד החמ"ד ונגד תנועת הנוער בני עקיבא, בהגדרות בוטות וחריופות שלא יכירן מקומן כשהן מופנות ליהודים שומרי תורה ומצוות. דבר זה מלמד שמאומה לא השתנה מאז ועד עתה, והמצואות הקיומית של התפיסה הדתית-ציונית המקורית הולכת ונעשית קשה מיום ליום.

מה עלינו לעשות? האם טעינו? האם דרכה ותפיסתה של הציונות הדתית נכשלה?

לא ולא! לא טעינו באימוץ הדרך של מערכת חינוך בעלת תפיסה חדשה של תורה עם דרך ארץ, אך טעינו אולי בישומה. עלינו לפשפש במעשינו, ולראות אם היינו עקביים בדרך אותה התוו מחולליה, או שמא סטינו ובנו האשם.

מחולליה של התנועה הציונית-דתית ידעו להבליט את השונה והמפריד בינינו

לא טעינו באימוץ הדרך של מערכת חינוך בעלת תפיסה חדשה של תורה עם דרך ארץ, אך טעינו אולי בישומה.

ובין היהדות החרדית והחילונית, וגאווותם הייתה על דרכם היחודית הזו. בזה ראו את עצם החצדקה לקיומם. נדמה לי כי אנו, לעומת זאת, מרגישים לעיתים רגשות אשם או רגשי נחיתות לגבי דרכנו המיוחדת כציונים דתיים ולגבי מערכת החינוך הנפלאה והמיוחדת שיצרנו. אנו מנסים להתיישר עם הקיצוניות, עם דרכו

לחשקפת עולמם ויגשימו בחייהם את המצוות המעשיות.

ב. הקניית חינוך מודרני המקובל בארצות המתקדמות של אירופה ואמריקה, שבו ירכשו את כל הידיעות וההכשרות הנדרשות, ככל אזרח החי בחברה מודרנית.

ג. הכשרת חילדים להיות בוני המולדת העברית בשיתוף פעולה עם שאר חלקי האומה.

המצואות הקיומית של התפיסה הדתית-ציונית המקורית הולכת ונעשית קשה מיום ליום.

הגשמת החזון הציוני, שבא לידי ביטוי בחקמת המדינה, הביאה מאוחר יותר לביטול הזרמים בחינוך, ביניהם גם זרם המזרחי, ולחקיקת חוק החינוך הממלכתי בשנת תשי"ג (1953).

את מקומו של זרם המזרחי, תפס החינוך הממלכתי-דתי, שלגביו נאמר בדברי החוק:

"חוק חינוך ממלכתי דתי פירושו חינוך ממלכתי, אלא שמוסדותיו הם דתיים לפי אורח חייהם, תכניות לימודיהם, מוריהם ומפקחיהם."

במילים אחרות, בא כאן לידי ביטוי השוויון המלא בין החינוך הממלכתי לממ"ד בכל הקשור לממלכתיותו, להוציא הנושא הדתי המיוחד לו.

כך נסגר המעגל, וכך קבע החמ"ד את מטרותיו על בסיס רצונו של הציבור הדתי-ציוני להצטרף למסגרת ממלכתית משותפת ולשאפה לחיזוק המדינה היהודית, כפי שקבע זרם המזרחי בשעתו (במטרה ג' לעיל), כשקרא להכשרת חילדים להיות בוני המולדת העברית בשיתוף פעולה עם שאר חלקי האומה.

אלה, איפוא, המסד והטפחות של החינוך הדתי-ציוני מאז ועד עתה: חינוכו של האזרח הדתי כחבב מלא ותורם

של רשב"י שלא עלתה בידי אלה שניסו
לאמצה, כדברי אביי.

נדמה לי כי אנו מרגישים לעיתים
רגשות אשם או רגשי נחיתות לגבי
דרכנו המיוחדת כציונים דתיים... אנו
מנסים להתיישר עם הקיצוניות, עם
דרכו של רשב"י שלא עלתה בידי
אלה שניסו לאמצה.

עלינו להשאר צמודים למיוחדותנו, דרך
האמצע, דרך הפשרה והמתנות, שמעצם
טבעה היא נוחה להתקפות, אך היא
מחויבת המציאות. אם אכן נדע להתגאות
בדרכנו זו, ולא לפזול ימינה ושמאלה כדי
לרצות כביכול קיצונים כאלה או אחרים,
אין ספק שדרכנו תצלה בידינו. עלינו
לחזור ולשנן באזני עצמנו ובאזני תלמידנו,
שלנו תפקיד מיוחד משלנו במערך הזה
של חילוניים ודתיים במדינת ישראל, כפי
שקבע הרב קוק באמרו, שדרכנו היא
תמיד נוחה ומתונה וכך יפה לנו על פי
ערכנו.

החססנות, הפזילה, הרצון לחקות
ולהידמות לאחר ולא להיות אתה עצמך,
מביאים לחוסר הביטחון ולאובדן הדרך.

תצעת צאמני
תורה ועבודה
מברכת את
ד"ר עמי אבי,
מנכ"ל רשת אמי"ת
לרגל קבלת
פרס אגרסט,
חנכות הקמפוס החדש
ליד אוניברסיטת
בר אילן
והקמת בית הספר
החדש בחיפה.

שבת עיון

בנושא "בין דתיים וחילוניים",
תתקיים בשבת פרשת "שמות",

כ"ב כ"ג בסבת תשנ"ג (15.16.1.93), ב"בית יערי", ליד ביתן אהרון.

המחיר:

175 ש"ח
(לחברי התנועה 160 ש"ח)

הרשמה:

במשרד התנועה,
טל' 02*258632

המשתתפים:

פרופ' אוריאל סימון,
אוניברסיטת בר אילן
הרב אהרן שמש,
אוניברסיטת בר אילן
ד"ר אלי בן גל,
אוניברסיטת בן גוריון